

Partizán elhárítás

Az I. Világháború után az elcsatolt Délvidékre a jugoszláv kormány több ezer szerb, bosnyák és montenegrói családot telepített, akik ott a magyarság rovására házat és földet kaptak. Ezeket megtanították szabotázs cselekményekre és a magyar hadsereg bevonulása előtt felfegyverezték.

Bácska visszavétele után a magyar kormány ezeket a telepeseket vissza akarta küldeni eredeti lakhelyükre, de a kommunista párt helybenmaradást követelt tőlük. Így ezek erdőkben, félreeső tanyákban, barátoknál húzódtak meg.

1941. nyarának vége felé a bácskai Sajkásságban (Újvidék-Titel-Csurog háromszög) szabotázs cselekmények fordultak elő. Behordott asztalokat, kenderkazlakat gyújtottak fel, sőt sokan az elenállók közül távíró és vasútvonalakat is megrongáltak.

A szegedi csendőrkerület nyilvántartása szerint több csendőrt portyázás és házkutatás közben orvul meggyilkoltak.

Az újvidéki nyomozó alosztálynak több oldalról jelentették, hogy Zsablyától keletre egyes megnevezett tanyákon partizánok tartózkodnak. Felkutatásukra hat csendőrnemzet küldtek ki, akik a zsablyai csendőrrel és határvasár járőrökkel megerősítve a kérdéses tanyákon rajta akartak ütni. A csoport előzetes felderítés nélkül közelítette meg az egyik tanyát, ahonnan közel egy szakasz erejű partizán csoport tüzet nyitott rájuk. A tűzharcban több csendőr és határvasár elesett, illetve megsebesült. Maga az őrsparancsnok is elesett.

A harcot Zsablyán nagy kutatás követte, mert állítólag a partizánokat a szerb lakosság egy része is támogatta. A környékbeli tanyákon is sok partizán rejtőzködött. Ezért kiterjesztették a kutatást a Sajkásság egész területére. Végrehajtására Deák László ezredest vezényelték ki három honvéd zászlóaljjal.

A razziaát lefolytatták. A foglyoktól azt a hírt kapták, hogy a partizánok Újvidékre húzódtak be, s ide szivárogtak ugyancsak a Bánátból átszivárgott fegyveres partizánszázadok is.

Erre a szegedi hadtestparancsnokság 1942. január 22-23-ig razziaát rendelt el Újvidéken. Grassy József vezérőrnagy az ott lévő honvédségi alakulatokon kívül parancsnokság alá rendelte az Újvidéken levő rendőrséget és az oda összpontosított csendőrséget is.

A terv szerint a várost teljesen körülzárták és a razzia lefolytatására 240 kutató járőrt rendeltek ki, hogy a lakosságot igazoltassák. Akik magukat az igazoló bizottságok előtt igazolni nem tudták, rögtönítélő bíróságok elé kerültek, s a Duna parton a strandon kivégezték őket. A razziaák során magyar részről öt tiszt, 60 legénységi állományú egyén és körülbelül 1300 polgári egyén halt meg.

Amikor az újvidéki események híre az országban elterjedt, hadbírói kivizsgálás következett, majd vádemelés. 1943. decemberében Budapesten a Vkf. Bírósága az 1930. évi III. törvénycikkbe ütköző hűtlenség büntette címen öt személyt halálra és húsz személyt 5-15 évig terjedő börtönbüntetésre ítelt.

Az ítéletekkel kapcsolatban rendelet figyelmeztette a csendőröket, hogy még honvédségi alárendeltségben teljesített karhatalmi szolgálatban is csupán saját Szolgálati Utasításuk szerint járhatnak el.

A magyar kormány a razziaiban elszenvedett veszteségek és károk összeállítására bizottságot nevezett ki. Az országgyűlés az anyagi károk jóvátételén felül még évi 12 millió pengőt is megszavazott a razziaiban eltűntek és kivégezettek hátramaradottjainak életjárdékul.

A szerencsétlen kimenetelű újvidéki katonai razzia után hosszú ideig nyugalom volt a Sajkásságban. 1943. decemberében, a háború közeledtekor azonban újra föllángolt a partizán tevékenység. Ekkor volt tanfolyam Újvidéken a honvéd laktanyában. Szabó József honvéd hadnagy a partizánelhárítás módszereit oktatta a különböző iskoláktól odavezényelt csendőröknek és határvasadásoknak.

A kiképzés harmadik napján a tanfolyam hallgatóit riadóztatták és három tehergépkocsin Zsablyára szállították. Oda rendelték még az újvidéki csendőriskolát és egy honvéd zászlóaljot is. Az összevont erők parancsnokának, Zalasdy Ferenc csendőr alezredesnek a feladata a vidéken bújkáló partizánok elfogása volt. Egy hatalmas kukoricásban találtak rájuk. Tűzharc keletkezett, melyben tíz szerb partizán elesett. Új angol és zsákmányolt német géppisztolyaik voltak. A zsablyai temetőben temették el őket az előző évi partizántámadás mintegy negyven csendőr áldozata mellé.

Ugyancsak Délvidéken, 1944. szeptemberében a partizánok a honvéd őrség lefegyverzése után a szabadkai villanytelepet ferobbantották, csendőr járőröket támadtak meg és vagy 200 partizán lefegyverezte a 6 fős tavankúti őrsöt. A debreceni csendőrszázadot vetették be, melynek parancsnoka, Andrassy Gyula csendőr őrnagy, és százada legnagyobb része a tisztogatást követő óbecsei harcokban hősi halált halt.

A háború végén a magyarországi és a szovjet-orosz kormány a háborús bűnösöknek nyilvánított személyeket kiszolgáltatta a jugoszláv kormánynak, kiket 1946. október 22-én Újvidéken mind halálra ítélték és kivégeztek. Ezen felül Tito partizánjai 1944-ben és 1945-ben tömegesen deportáltak és végeztek ki ártatlan magyarokat, kiknek száma a becslések szerint lényegesen felülmúlta az újvidéki és zsablyai áldozatok számát.

Felvidéken, Miskolc környékén, 1941. szeptemberében katonai és szabotázs akciók végrehajtására több orosz kiképzésű partizáncsoportot vetettek be. Ezeket az ózdi, szikszói csendőrőrsök, a miskolci csendőriskola és határvasadás erők semmisítették meg.

Kárpátalján az egyik legeredményesebb és hadműveleti szempontból is jelentős rajtaütés Huszton történt.

1943. Szent István napján a Nagyg völgyében lévő csendőrőrsök ejtőernyős bevetéseket észleltek. A ledobott ejtőernyősök létfenntartás céljából kisebb-nagyobb bűncselekményeket követtek el és ez terelte rájuk a figyelmet. A csendőr nyomozás megállapította, hogy egyes, a szovjethez átszökött ruszinok visszatértek és éjjelenként beszivárogtak Husztra. Több közigazgatási vezetőt megfenyegettek és megfélemlítettek személyesen és telefonon is.

Sikerült a partizánok főhadiszállását megállapítani Kövesligeten és Huszton. Hosszas és fáradságos megfigyelés és alapos előkészítés után egy titokban összevont csendőrszázad 1944. február végén a Huszton egyik külvárosában lévő partizántanyán rajtaütött.

A tűzharcban egy csendőr súlyosan megsebesült, de később felgyógyult. Hét partizán meghalt, 12-15 partizánt élve elfogtak és átadták a verzerkari főnökség külön bíróságának.

Utólag derült csak ki, hogy a megsemmisített partizáncsoport egy nagyon aktív rádióscsoport volt, mely főleg a kárpátaljai katonai forgalmat figyelte és jelentéseit a VI. hadtesttel szembenálló orosz parancsnokságnak adta le. A csoport megsemmisítésével a Csendőrség nagy mértékben tudta segíteni a Kárpátok előterében a debreceni VI. Hadtest helyzetét és hónapokkal hosszabbították meg a hadtest kitartását.

Nagyob arányú tisztogatásra került sor 1944. nyarán és októberében ugyancsak Kárpátalján a Róna és Borló Havasok környékén. Az ungvári csendőr tanzászlóalj, az aknaszlatinai csendőrszázad és határvasadás alakulat egységek megszállták a Rónahavas környékén lévő községeket. Feladatuk a falvakba élelemért bemenéskedő partizánok elfogása

vagy megsemmisítése volt. Néhány hetes földerítés után a havas környékén levő fegyveres erők egyszerre fésülték át a környéket. A partizánok északi irányba menekültek, ott azonban honvéd és határvasdász csoportokkal kerültek tűzharcba, melynek során sok partizán elesett és közel száz fogságba került. A csendőrök egy adó-vevő rádiót, tányéros golyószórót, húsz géppisztolyt, s néhány kocsihoz való lőszeret zsákmányoltak.

Muraközben, Réthát községben 1943. szeptemberében a partizánok agyonlőtték az éjjeliőrt, s másnap Csáktornyan kirabolták a postát, majd egy magányos házba vették be magukat. Végh József őrsparancsnok tíz csendőrrel délről, míg csoportjának nagyobb része északról kerítette be őket. A tűzharcban résztvevő 30 csendőrből 19 mesebesült. Két nappal később új magyar szuronyos géppisztolyt kaptak, amivel azután megsemmisítették a partizánokat.

1944. szeptemberében a muraszombati járásbíróház épületét támadták meg a partizánok, akiket Farkas-Pusztay Ödön csendőr főtörzsőrmester vert vissza 16 csendőrével. Ugyanezen idő alatt egy másik csoport partizán megtévesztette a csendlakai őrs parancsokat és csendőreit, s mikor azok közeledtek, tüzet nyitottak rájuk s agyonlőtték őket. Következő útjuk a csendőrlaktanyába vezetett. Itt a telefon mellett ülő sebesült csendőrt is agyonlőtték. Végül a megfélemlített lakosságtól kerékpárokat rekviráltak maguknak és Nyireslehomér irányában elhagyták a falut.

*Összeállította Dr. Kiss Gyula
m. kir. csendőrszázados*